

MÁRIÁSSY JÁNOS

A PÉTERVÁSÁRAI CSATA 1849. FEBRUÁR 24.

Első közlésben közreadja és a bevezetőt írta Sugár István

A füzetet gondozta és az utószót írta Czenthe Huba

Az előszót írta Eged János

(Péterkei füzetek 1. Pétervására, 1996. 20 o.)

Az 1848–49-es szabadságharc történeti irodalma jó néhány olyan emlékiratot tart számon, amelyek a múlt század végén, vagy e század közepén felbukkantak, hogy aztán újra eltűnjenek. Közéjük tartozik Máriássy János (1822–1905) honvéd ezredesnek, előbb a tiszántúli önkéntes mozgó nemzetőrség, majd az abból alakuló aradi ostromsereg parancsnokának, később az I. hadtest hadosztályparancsnokának a század végén, 1900-ban befejezett memoárja. Máriássy már az 1867-ben a Hon hasábjain a debreceni ütközetről, illetve Görgei azzal kapcsolatos felelősségéről folytatott vitában megszólalt, de emlékiratai kidolgozásához felhasználta a század végéig megjelent munkákat, így Dembiński emlékiratainak Alfons F. Danzer által közzétett (átírt) változatát, Görgei Artúr és Görgey István emlékiratait és Ferdinand Strobl von Ravelsbergnek a magyar feldunai hadseregről Anatole Wacquant álnéven közzétett összefoglalóját is. A sok „segédkönyv” ellenére Máriássy munkája egyike a korszak legérdekesebb és legfontosabb memoárjainak, amely életteli leírást ad az 1848 nyári délvidéki, őszi aradi, az 1849 téli felvidéki harcokról, majd Buda ostromáról és a főserreg nyári hadjáratáról. A kézirat egy-két, általában átírt részlete már 1893-ban, majd 1905-ben megjelent. Máriássy, aki 1873-tól immár vezérőrnagy rangban szolgált a Magyar Királyi Honvédségben, Görgei legkérlelhetlenebb vádlói közé tartozott, s emlékiratait betekintésre és használatra a századforduló legharciasabb függetlenségi párti

„történéseinek”, Hentaller Lajosnak, Farkas Emődnek és Kacziány Gézának is átengedte. Kacziány egyenesen úgy vélekedett, hogy a munka Görgei „teljes elítélését is tartalmazza”, s sürgette mielőbbi megjelentetését.

A munka ezt követően évtizedekig a család birtokában volt, s valamikor 1945 után került az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárába. Ott fedezte fel Sugár István, a neves egri helytörténész, és sajtó alá rendezés után benyújtotta a Zrínyi Kiadónak. A kiadó azonban az ismert könyvpiaci jelenségek után elállt a kiadástól; a szövegből azóta csak egyetlen fejezet jelent meg, a Katona Tamás által Buda 1849-es visszavételéről közzétett kötetben az ostromra vonatkozó rész. A kézirat többszöri lektorálás után azóta ismét visszakerült a Zrínyi Kiadóhoz, mely – mint a magyar hadtörténelmi irodalom kiadásának egyik letéteményese – a szakácskönyvek és verseskötetek mellett – reményeink szerint előbb–utóbb módot talál a megjelentetésére, legalább a szabadságharc 150. évfordulóján. Addig marad a „mazsolázás”, azaz a kötet egyes fejezeteinek megjelentetése.

Pétervására önkormányzata egy új, helytörténeti–honismereti kiadványsorozat első darabjaként Máriássy emlékiratának az 1849. február 24-i pétervásárai ütközetre vonatkozó részét tette közzé. Az összecsapás jórészt csak a szakemberek előtt ismert. Kassa felszabadítása, a Görgei vezette VII. és a Klapka vezette I. hadtest egyesülése után Franz Schlik altábornagy III. cs. kir. hadteste nyugat felé vonult vissza. Először február 12-

én Szénnél, majd 14-én Tornaljánál ütöttek rajta a magyar erők, mire Rimaszombatba vonult vissza. Február 21-én onnan indult Sajószentpéter felé, mivel azonban ott magyar erőket észlelt, Rimaszécsre, majd onnan Pétervásárára vonult vissza. Az I. hadtest Dessewffy Arisztid, illetve Máriássy János vezette hadosztályai rajtaütettek volna az elszigetelt helyzetben lévő Schlik-hadtesten. Klapka meg is tette az előkészületeket, majd mindezt kötelességszerűen jelentette Dembiński altábornagynak, a fővezérnek, aki nyomban lefújta a támadást, mert attól tartott, hogy Schlik megveretése esetén a cs. kir. fővezér, Windisch-Grätz tábornagy sem mer kimozdulni Pestről, s akkor ő nem tud vereséget mérni rá. A visszarendelő parancsot azonban csak Dessewffy kapta meg, Máriássy nem, így egyedül ő támadott.

Máriássy leírásából kiderül, hogy a támadásban a közel 6 000 főt számláló hadosztálynak csak hat gyalog- és egy huszárszázada, valamint egy háromfontos félütege vett részt. (Más forrásból úgy tudjuk, hogy a gyalogságot a 47. honvédszászlóalj hat százada és egy század tiroli lövész alkotta). Máriássy reggel hatig várt, hogy a Klapka vezette Dessewffy-hadosztály Bakta felől megindítsa támadását, de mert hiába várakozott, maga indított támadást. A kis erővel és csupán egy oldalról végrehajtott támadás így is komoly zavart okozott a Schlik-hadtest soraiban és Máriássy leírása jól kiegészíti azt, amit a Schlik-hadtest krónikásának, Franz Koczicz-ka főhadnagynak a munkájából tudunk. A zavart kihasználva, Máriássy rohamra küldte az I. (Császár) huszárezred Wepler Ágoston vezette századát, de az – mint annyiszor 1848–49-ben – az első ellenséges puskatűzre visszafordult. Máriássy látta, hogy Schlik a település egyik utcájában gyülekezteti csapatait, s mivel nem volt kedve reménytelen harcba bocsátkozni, elrendelte a visszavonulást. Már a visszavonulás során értesült Dembiński visszarendelő parancsáról, s az – mint írja – felforralt mérgét mind a fővezér, mind Klapka ellen. Dembiński ellen azért, mert „ellenetzte azt, hogy egy elszigetelt és könnyelmű ellenséges csapat megtámadassék és tönkretéssék, mielőtt az

főseregével egyesülhetett”; Klapka ellen pedig azért, mert „dacára annak, hogy meg volt győződve arról, hogy eljárása a hazára nézve előnyös volt, és dacára annak, hogy egy közös támadásra intézkedéseit már megtette, és hogy azokat megmásítani már késő volt, mégis gyenge volt Dembinskinek ezen ész nélküli rendeletét figyelembe venni”. Klapka ezzel bizonyosságát adta annak, hogy kiváló hazafiúsága és katonai műveltsége ellenére „azon rendíthetetlen erős akarat és állhatatosság, mely tulajdonságok egy vezérnél oly nagyon szükségesek, nála, fájdalom, hiányoztak”. A rajtaütés eredménye Máriássy szerint negyven fogoly és húsz ellenséges halott volt. Ez már csak azért is hihetőnek tűnik, mert Kocziczka feltűnően hallgat a cs. kir. csapatok veszteségeiről.

A kis füzetkét Eged Jánosnak, a Pro Kultúra Pétervására alapítvány elnökének köszöntő sorai nyitják. Ezt követi Sugár István bevezetője, amelyből megtudhatjuk, hogy a szabadságharc három Heves megyei csatája közül csak a kápolnai és a hatvani ismert a nagyközönség előtt. Nem kívánunk köztöködni, de a pétervásári rajtaütés éppúgy nem mondható csatának, mint a hatvani ütközet, ellenben a Heves megyei helyszínű összeütközések közé kell sorolnunk a január 21-i és március 5-i két szolnoki ütközetet (tekintettel arra, hogy a megyét akkor Heves és Külső-Szolnok megyének hívták), a február 28-i mezőkövesdi lovassági ütközetet, a március 1-i egerfarmosi ütközetet, valamint az április 2-ain kívül az április 5-i hatvani lovas viadalt is. Téves továbbá a bevezetés azon állítása, hogy Máriássy 1849 februárjában a Görgői vezette VII. hadtest hadosztályparancsnoka lett volna; Máriássy soha nem szolgált a VII. hadtestben. A tévedés bekerült az 1. számú jegyzetbe is.

A kiegészítő jegyzetekben nem ez az egyetlen pontatlanság. A Klapka által átvett hadtestnek 1849 januárjában még – akárcsak a többi hadtestnek – nem volt száma, a későbbiekben viszont az I., és nem a II. sorszámot kapta.

A Czenthe Huba által írott utószó rövid pályaképet ad Máriássyról és ismerteti a pétervásári rajtaütés körülményeit. Az

utószó sem mentes a hibáktól. Máriássy 1848. augusztus 27-től nem „a tiszántúli nemzetőrség egy hadosztályának parancsnoka”, hanem a tiszántúli önkéntes mozgó nemzetőrség parancsnoka volt. (A nemzetőr hadosztály nem létező kategória, olyan, mint például a huszárüteg). Nem tudunk arról, hogy az Arad alatt álló Máriássy októberben megverte volna „az Erdélybe nyomuló császáriak egyik alakulatát”. Az utószó szerint Máriássy emlékirata, „melyet valószínűen a fogságban elkezdett írni, elveszett”, s bár „élő hadtörténé-szeink” (a halottak nem?) kétségbe vonták létezését, Sugár István mégis megtalálta azt. Máriássy valóban írt a börtönben emlékiratot, az azonban csak az 1849. július 11 – augusztus

11. közötti eseményeket tartalmazza, s német nyelvű lévén, nem azonos a századvégen írt magyar szöveggel. 1848. december 28-án Schlik elől nem Klapka, hanem Mészáros vonult vissza Miskolcra, s január 22-én Tarcálnál nem Schlik verte meg Klapkát, hanem Klapka verte vissza a cs. kir. támadást. Mivel az utószó, s az egész apparátus nagyjából Borus József Dembiński fővezérségéről írott kötetén, annak a szerkesztők által jól-rosszul értelmezett adatain alapul, sőt időnként szövegszerűen megegyezik azzal, talán illendő lett volna e monográfia címét feltüntetni a kiadványban.

Hermann Róbert